

12. Проектное управление в компании: плюсы и минусы // По материалам «круглого стола», проведенного редакцией журнала «Финансовый директор» (http://www.iteam.ru/publications/project/section_37/article_2393/)
13. Саламатова А. О. Організаційні зв'язки: проблема формування та управління у ринково орієнтованих підприємствах // Формування ринкової економіки. — № 22. — К.: КНЕУ, 2009.
14. Шефов А. А. Многопроектное управление в проектных организациях России: итоги, традиции, тенденции (http://www.iteam.ru/publications/project/section_40/article_2447/)
15. <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook106/01/index.html?part-002.htm>
16. <http://www.seun.ru/download/avtoreferat/darenkov.doc>
17. http://www.iteam.ru/publications/project/section_37/article_2393/
- Статтю подано до редакції 02.06.10 р.

УДК 311.313

В. Н. Антонюк, канд. фіз.-мат. наук,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ОСВІТНІЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ РІВЕНЬ РОБОЧОЇ СИЛИ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. У статті обґрунтовано сутність інноваційної політики в освітній сфері та її принципи. Розглянуто освітні інновації, їх види, стан та розвиток освітнього та професійного рівнів робочої сили на ринку праці. Представлено результати аналізу попиту та пропозиції робочої сили в Україні за 2001—2009 рр.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: освіта, освітні інновації, ринок праці, робоча сила, попит, пропозиція, структура, структурні зрушення.

АННОТАЦИЯ. В статье обоснована сущность инновационной политики в сфере образования и ее принципы. Рассмотрены образовательные инновации, их виды, состояние и развитие образовательного и профессионального уровней рабочей силы на рынке труда. Представлены результаты анализа спроса и предложения рабочей силы в Украине за 2001—2009 гг.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: образование, образовательные инновации, рынок труда, рабочая сила, спрос, предложение, структура, структурные сдвиги.

ANNOTATION. The essence of innovation policy in educational sphere and its principles were grounded in the article. Educational innovations, their forms, condition of and development of educational and professional levels of labour force in a labour-market were analysed. The author set out the results of analysis of labour force supply in Ukraine in 2001—2009/

KEYWORDS: educational innovations, labour force, demand, supply, structure, structural changes.

В системі економіки знань одне з провідних місць посідає освіта, як джерело інтелектуального капіталу та інноваційного потенціалу нації. Забезпечення відповідного рівня освіти населення країни обумовлює значною мірою сучасний соціально-економічний розвиток країни.

«Освіта, — як зазначали Д. Грейсон та К. О'Делл, — безпосередньо пов'язана з конкурентоспроможністю. Жодне суспільство не може мати високоякісної продукції без високоякісних вихідних матеріалів. Освіта створює людський капітал, який у поєднанні з фізичним капіталом і дає збільшення продуктивності та якості. Це було правильним тоді, але подвійно правильне для глобальної технологічно складної економіки» [1].

Освітні інновації мають синтезований характер та умовно поділяються на наступні види:

1. Освітньо-педагогічні інновації, що спрямовані на вдосконалення педагогічного процесу (технології, методів, форм та прийомів навчання, способів засвоєння матеріалу тощо).
2. Освітньо-наукові інновації, які сприяють активізації пошуку нових знань у системі освіти через поглиблення наукових досліджень, а також на підняття наукового рівня навчання.
3. Освітньо-культурні інновації, що забезпечують зміни в культурі навчання як у викладацького корпусу, так і в учнів (студентів, слухачів), а також активізацію творчого характеру навчання.
4. Освітньо-професійні інновації, які спрямовані на підвищення професійності навчання, професійності викладачів та

майбутніх спеціалістів через посилення профорієнтації освіти і виконання професійних послуг [2].

Успішне здійснення інноваційної політики вимагає дотримання певних принципів: по-перше, слід здійснювати систематичне дослідження змін, які можуть стати джерелом інноваційних ідей; по-друге, аби вчасно реагувати на попит ринку слід не тільки його вивчати, а й налагодити внутрішній механізм тяжіння підприємств (навчальних закладів) до нововведень, із цією метою слід забезпечити внутрішні умови для їх постійного й систематичного ініціювання та здійснення; по-третє, важливою умовою успішності здійснення інноваційної політики є встановлення необхідності постійного і систематичного оцінювання інноваційної діяльності та слідування за правильним її вимірюванням [3; 4].

Отже, суть інноваційної політики в освітній сфері полягає у здійсненні тактичних та стратегічних заходів щодо керування пропорціями між підготовкою та попитом на професійні кадри, між витратами на освітні послуги й витратами на освітній товар, новою нішею спеціальностей та старою їх номенклатурою, традиційними та вдосконаленими освітніми програмами й технологіями, державними та недержавними джерелами фінансування і стимулювання освіти, між її накопиченим та використаним потенціалом, між наявним і необхідним рівнем матеріально-технічної модернізації.

Пріоритетним для економічного та соціального розвитку України є шлях розвитку, який базується на використанні концепції нарощування інноваційного потенціалу. Згідно цієї концепції в країні повинен ефективно використовуватися власний науково-технічний потенціал, забезпечуватися інтеграція фундаментальної прикладної науки, досягатися ефективне використання результатів наукових досліджень щодо розвитку виробництва та розширення можливостей життєзабезпечення різних соціальних груп населення.

Основним стратегічним ресурсом упровадження інноваційної моделі розвитку економіки є люди з їх інтелектуальним, підприємницьким, виробничим потенціалом. Умовою успішного розвитку суспільства є талановиті, освічені, здатні творчо розвиватися люди. Розвиток суспільства залежить від якості людської особистості.

У цьому сенсі зростає об'єктивна роль підвищення освітнього та кваліфікаційно-професійного рівня робочої сили, створення реальних передумов щодо її ефективного використання в різних видах економічної діяльності, регіонах країни.

Метою даної статті є аналіз забезпечення економіки України робочою силою у професійно-кваліфікаційному розрізі, рівнем освіти, вимірювання співвідношення попиту та пропозиції робочої сили, виявлення закономірностей розвитку освітніх послуг у взаємозв'язку та взаємодії з ринком праці.

Проблема розвитку освітніх послуг на ринку праці є важливим та актуальним питанням сьогодення, без вирішення якого неможливе формування якісно нової робочої сили, забезпечення кваліфікованими кадрами економіки країни.

Державні витрати на освіту в Україні за останні роки зросли, у 2008 році вони дорівнювали 6,4 % ВВП, але це не свідчить про те, що проблема фінансування освіти в країні вирішена. Низький обсяг ВВП обумовлює також і недостатній рівень реальних витрат на функціонування освітньої сфери.

На ринку праці України спостерігається професійно-кваліфікаційний дисбаланс між попитом на робочу силу та її пропозицією, що характерно для переважної більшості професій. Перевищення пропозиції робочої сили над попитом і навпаки за досліджуваний період змінює і значення їх співвідношення — навантаження на одне вільне робоче місце.

Попит на робочу силу зростає дуже активно, особливо на професії, які не потребують спеціальної підготовки. Так, обсяги заявленої підприємствами потреби в працівниках за період 2001—2009 рр. як на робітничі місця, так і на посади службовців, на місця, які не потребують спеціальної підготовки — зросли. Найбільшим попитом на ринку праці користуються професії, які пов'язані з наявністю високого рівня освіти та кваліфікації: програмісти, юристи, бухгалтери, менеджери, банківські працівники тощо. Не вистачає медичних працівників, вчителів, продавців, а також висококваліфікованих робітників виробничих професій, зокрема токарів, ливарників, ковалів, термістів, слюсарів-інструментальників, фрезерувальників та ін.

На сьогоднішній день функціонування ринку освітніх послуг є достатньо автономним, у результаті значна кількість підприємств відчуває гостру потребу у вищезазначених робітниках. За всіма іншими професіями і спеціальностями спостерігалось зменшення пропозиції робочої сили на ринку праці.

У найближчій перспективі очікується подальше збільшення потреби в робочих кадрах, що, відповідно, вимагатиме розширення обсягів підготовки за відповідними професіями та спеціальностями як у Державній службі зайнятості, так і на підприємствах, в установах та організаціях. Обсяги освітніх послуг в Україні не повністю задовольняють попит роботодавців у працівниках та не оперативно реагують на зміну їх потреб.

Результати аналізу свідчать, що на ринку праці України в останні роки змінюються пріоритети незайнятого населення та роботодавців при працевлаштуванні. Так, перші, пропонують більш якісну робочу силу з надією знайти робоче місце, отримати гідну оплату праці згідно набутого освітнього рівня, а другі, навпаки, збільшують обсяги працівників, які мають низький рівень освіти. Роботодавці при наймі робочої сили в багатьох випадках дають перевагу працівникам, які не мають високого рівня освіти, так як не поспішають збільшувати витрати на утримання більш якісної робочої сили. Їх задовольняють працівники з низьким рівнем освіти, які отримують у них мізерну заробітну плату.

За досліджуваний період у структурі незайнятого населення за освітнім рівнем відбулися наступні зміни:

- збільшилась питома вага осіб з повною вищою та осіб з професійно-технічною освітою;

- зменшилась питома вага осіб з базовою вищою, повною загальною середньою, базовою загальною середньою та початковою освітою.

За даними Державного центру зайнятості, за досліджуваний період попит на ринку праці мають професії, пов'язані з наявністю високого рівня освіти та кваліфікації. Підприємницьким структурам, що впроваджують новітні технології у виробництво, забезпечують високий рівень оплати праці, потрібні керівники, адміністратори, менеджери різних рівнів, дизайнери та інші фахівці високої кваліфікації. Що стосується технічних фахівців у галузі прикладних наук та техніки, молодших фахівців у галузі біології, агрономії та медицини, то, через низьку оплату праці, вони не поспішають зайняти вільні робочі місця. Не вистачає робітничих професій для металообробної, гірничодобувної, металургійної промисловості, а саме, слюсарів-ремонтників, токарів, верстатників широкого профілю, фрезерувальників, слюсарів-сантехніків, електриків. Є потреба в професійних кадрах у сільському та житлово-комунальному господарстві, на транспорті, у сфері обслуговування. Окремі галузі (сільське,

лісове, рибне господарство та мисливство) й досі не забезпечені працівниками. Високо цінуються фахівці з досвідом роботи та відповідною кваліфікацією. Мають попит також няні, гувернантки, флористи-озеленювачі. Водночас поряд із професіоналами і фахівцями на ринку праці існує потреба в охоронцях, дворниках, прибиральниках, сторожах, підсобних робітниках.

Невідповідність напрямів та обсягів підготовки кадрів потребам ринку праці є однією з основних причин молодіжного безробіття. Нині значна кількість випускників не може знайти застосування своїм знанням та вмінням, тимчасом як підприємства відчують потребу у кваліфікованих робочих та спеціалістах.

Значною є невідповідність потреби ринку праці у фахівцях з вищою освітою обсягам їх підготовки, оскільки зараз поширення вищої освіти орієнтується передусім не на потреби економіки, а на необґрунтований попит молоді на певні спеціальності. Це призводить до таких наслідків: випуск навчальними закладами фахівців з вищою освітою більш як удвічі перевищує випуск робітничих кадрів, тимчасом як серед працюючого населення спеціалісти становлять менше половини зайнятих. Наслідком є зростання безробіття серед випускників вищих навчальних закладів, збільшення соціальної напруги в суспільстві. Масовими у вищих навчальних закладах I—IV рівнів акредитації залишаються випуски фахівців за спеціальностями «бухгалтерський облік», «правознавство», «економіка підприємств», тоді як ринок праці перенасичений бухгалтерами, юристами та економістами.

Зростає чисто навчальних закладів, які навчають за професіями, в яких немає потреби, а рівень підготовки спеціалістів не завжди відповідає вимогам роботодавців. Регіональні органи освіти та праці практично не проводять цілеспрямовану профорієнтаційну роботу з випускниками загальноосвітніх навчальних закладів, що свідчить про відсутність механізму взаємодії ринку праці і ринку освітніх послуг.

Побудова соціально-орієнтованої економіки в Україні виявила таку проблему ринку праці, як невідповідність обсягів освітніх послуг потребам сучасного ринку праці.

Незважаючи на те що в останні роки спостерігається позитивна тенденція розвитку ринку праці (збільшилися обсяги зайнятості населення та знизився рівень безробіття), незайнятість

населення залишається гострою соціальною проблемою, вагомою складовою якої є неможливість знайти роботу після закінчення навчальних закладів. У 2008 році незайнятих громадян, які перебували на обліку служби зайнятості з повною вищою освітою становило 283,3 тисячі осіб (102 % до 2001 року); з базовою вищою освітою — 440,7 тисяч осіб (75,2 % до 2001 року); з професійно-технічною освітою — 812 тисяч осіб (91,8 % до 2001 року); з повною загальною середньою освітою — 858,6 тисяч осіб (101 % до 2001 року); з базовою загальною середньою освітою — 102,8 тисяч осіб (67,1 % до 2001 року); з початковою освітою — 3,3 тисячі осіб (39,3 % до 2001 року).

Зазначимо, що за досліджуваний період спостерігалось незначне збільшення як чисельності випускників, які пройшли первинну професійну підготовку, так і рівня їх працевлаштування. Спостерігалось зростання рівня працевлаштування осіб, які мають робітничі, посади службовців та осіб без професії або таких, що займали місця, які не потребують спеціальної підготовки.

Найбільший рівень працевлаштування був зафіксований в осіб, що мають повну загальну середню освіту 94,9 %, найменший рівень працевлаштування був зафіксований у осіб, які мають початкову освіту — 36,9 %.

Треба відмітити, що не зважаючи на оперативну роботу Державної служби зайнятості з питань працевлаштування, за досліджуваний період значно зменшилась чисельність тих, хто звертається до неї в пошуках роботи. Це пов'язано з тим, що випускники мають за мету отримати як найбільшу заробітну плату, але роботодавці не представляють випускникам первинної професійної підготовки робочі місця з високою оплатою праці. Тому, випускники влаштовуються самостійно, і у тому числі, поповнюючи ряди само зайнятих, а ті, хто не знайшов робоче місце, — лави безробітних.

У результаті — змарновано кошти, у тому числі державні, підприємства не одержали кваліфікованих фахівців, випускники не змогли реалізувати набуті професійні знання.

Отже, впевнено можна стверджувати, що часи, коли на одне вільне робоче місце покладали надії десятки безробітних, минули й зараз незадоволена потреба роботодавців у робочій силі є пріоритетною на ринку праці.

Ситуація, що склалася, потребує прийняття невідкладних управлінських рішень, інакше самоорганізація цього процесу з часом може призвести до необоротних наслідків для виробництва й економіки країни. Унаслідок нестачі кваліфікованих кадрів уже в найближчі роки гальмуватиметься як створення, так і використання високотехнологічних робочих місць, що може розглядатись як ризик невиконання стратегічного курсу України, направлено на інноваційний розвиток.

Викладене свідчить про те, що існуючий механізм взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці є неефективним. І передусім це стосується державного замовлення на підготовку кадрів, обсяги та структура якого не відповідають сучасному стану та перспективам розвитку ринку праці. Зараз, незважаючи на вимогу Закону України «Про вищу освіту» в частині погодження державного замовлення, ні Мінпраці, ні його органи на місцях не залучаються до формування державного замовлення і не мають впливу на його обсяги та структуру. Виходячи із ситуації, що склалася, необхідно насамперед ужити заходів щодо вдосконалення механізму формування держзамовлення, зорієнтувавши його на найважливіші напрями задоволення поточної та перспективної потреби роботодавців і визначивши в ньому місце та роль кожної із заінтересованих сторін. Метою цього процесу є пом'якшення, а згодом і подолання автономності функціонування ринку праці та ринку освітніх послуг. Можливість вирішення цього питання, на нашу думку, вимагає розробки концепції взаємодії ринку праці та ринку освітніх послуг й об'єднання зусиль Міністерства освіти і науки, Міністерства економіки, Міністерства праці та соціальної політики, галузевих міністерств, роботодавців і навчальних закладів на принципах пріоритетності надання роботодавцям можливості виконувати свою роль у системі економічних відносин. Важливою передумовою цього є оцінювання рівня знань студентів вищих навчальних закладів різних форм власності, визначення їх рейтингу та запровадження тендера на розміщення держзамовлення на підготовку кадрів в галузевому та регіональному аспектах з урахуванням ефективності працевлаштування випускників як кінцевого результату співпраці з роботодавцями.

Література

1. *Борщ Л. М.* Інвестиції в Україні: стан, проблеми і перспективи. — К.: Знання, КОО, 2002. — 318 с.
 2. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку: Монографія / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. — К.: Ін-т екон. прогнозув.; Фенікс, 2003. — 1008 с.
 3. *Реверчук С. К., Реверчук Н. Й., Скоморович І. Г. та ін.* Інвестологія: наука про інвестування: Навчальний посібник / За ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука. — К.: Атіка, 2001. — 264 с.
 4. *Управління інвестиційним процесом* / Пересада А. А. — К.: Лібра, 2002. — 472 с.
- Статтю подано до редакції 11.06.10 р.

УДК 65.011.47:005.21

К. С. Володькін, аспірант,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

КОНТРОЛІНГ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто концепцію контролінгу як інтегрованої системи інформаційно-аналітичної та методичної підтримки в процесі планування, аналізу та прийняття управлінських рішень у рамках сучасного підприємства. Обґрунтовано необхідність концентрації зусиль підприємства на результативності та ефективності бізнес-процесів, контролінг яких дозволяє знайти першопричину виникнення відхилень у показниках діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: концепція контролінгу, контролінг бізнес-процесів, процесний підхід, цикл управління бізнес-процесами, платформа контролінгу бізнес-процесами, програмні продукти зі сфери контролінгу бізнес-процесів.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматривается концепция контроллинга как интегрированной системы информационно-аналитической и методической поддержки в процессе анализа, планирования и принятия управленческих решений